

KAREL POLÁČEK

BYLO NÁS PĚT

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

My jsme se divili a pravili jsme: „Nehoupej nás,“ ale Éda se dušoval, že je to praua. A pravil, že jednou šel pan Fajst kolem Štverákova krámu a právě se natrefil k tomu, že ti dva psové kradli, a pravil: „Tohle je mi pěkná věc.“ Načež šel ihned ke Kemlinkom a pravil, pěkné věci jsem viděl, pane Kemlink.

Pan Kemlink pravil: „To není praua, pane Fajst, náš Pajda není takový, aby kradl, to by vypadalo, že mu nedáme najíst.“ Ale pan Fajst jináč nedal, pročez mu pan Kemlink pravil, že pan Fajst závidí psům buřty, jelikož by je nejráději sežral sám.

Pan Fajst děsně zčervenal a pravil: „To mám za svou dobrou vůli,“ a šel pryč. A tak jsme šli a porád si povídali a Pajda věděl, že mluvíme o něm, a skákal a silně štěkal a točil se dokola a my šli k Jirsákom. Pan Jirsák měl brejle a šil čepice a pravil: „Pěkně vítám, mladí páni!“ a už nic neříkal. Pajda si k němu čuchl a vrtěl ocáskem a pan Jirsák pravil: „Ty kluku špatná!“ a usmál se.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

V úryvku je jedna z příhod, kterou kluci společně zažili.

Ze začátku nás Petr Bajza, vypravěč příběhu, seznámí se zázemím městečka, s lidmi hodnými i zlými. Má malou sestřičku Mančinku a staršího bratra Ladislava. Také služebnou, které říká Rampepurda (protože pochází z obce Rampuše) a kterou nemá rád, často se s ní škádlí.

Se svými čtyřmi kamarády zažívají spoustu dobrodružství. Třeba chodí do kina zadem zadarmo, aby nemuseli platit, chtějí si ochočit vosy a perou se s Ješiňáky a Habrováky. To jsou zneprátení kluci z okolních vesnic. Když do města přijede cirkus, Petr se snaží být hodný, dělá svoje povinnosti, chová se slušně, aby se mohl podívat na všechna cizokrajná zvířata. Nakonec jde do cirkusu celá rodina a Petr je tam jako u vytržení.

Petr pak chytne spálu a zdají se mu sny, že jede do Indie za bohatým králem. Po tatínkovi chce, aby mu koupil slona Jumba a aby mu na něj krejčíř ušil slušivý klobouček a dečku pod sedlo. Zilvar se oženil s Maharadžovou dcerou a změnil svoje chování. Hrál si na bohatého a rozumného kluka, přitom vůbec nebyl. Nakonec se na svatbě kluci poprali.

Petr se vyléčil a došlo mu, že si celý příběh vysnil.

- **téma a motiv**

téma: pan Fajst

motivy: krám, psi, Pajda, buřty, ocásek

- **časoprostor**

prostor: malé město, autorův rodný Rychnov nad Kněžnou

čas: autorovo dětství, tj. přelom 19. a 20. století

- **kompoziční výstavba**

Kniha je rozdělena do kapitol.

Děj se odvíjí chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

proza, epika, humoristický román (ale v některých zdrojích je uváděna také povídka)

- **vypravěč / lyrický subjekt**

ich-forma (vypravěčem je Petr Bajza)

- **postava**

Petr Bajza – hravý, živý (někdy až příliš) kluk, který má bujnou představivost

Zilvar z chudobince – kluk z chudobince, který se nezatěžoval tím, že mluví jako dlaždič

Eduard Kemlink (Éda), Antonín Bejval (Tonda), Čeněk Jirsák – kluci z party, kteří se občas pohádají, ale pořád drží spolu

pan Fajst – starší pán, který chce po mládeži úctu a vychování, a dělá jim proto problémy

pan Kemlink – Édův otec

Pajda – pes Édy Kemlinka

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: kluci, pan Fajst, pan Kemlink

neznačená přímá řeč: a pravil, pěkné věci jsem viděl, pane Kemlink

nepřímá řeč: pan Kemlink pravil, že pan Fajst závidí psům buřty, jelikož by je nejraději sežral sám

- **typy promluv**

dialog pana Fajsta a pana Kemlinka

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

slovo knižní *pravili jsme; psové; pročez*

hovorový výraz *Nehoupej nás.; dušovat se; krám; děsně*

nářečí *prauda, porád*

nespisovný výraz *ke Kemlinkom, pane Kemlink, jináč, brejle, čuchl*

expresivní výraz *sežral*

zdrobnělina *ocáskem*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

hromadění souřadně spojených vět *a skákal a silně štěkal a točil se dokola a my šli k Jirsákům*

- komika textu spočívá v tom, že Péťa se snaží psát spisovně, ale mísí slova ze všech rovin

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Karel Poláček (1892–1945)

* Rychnov nad Kněžnou

- český spisovatel, novinář, scenárista
- roku 1995 mu byl in memoriam udělen Řád T. G. Masaryka II. třídy
- patřil k nejvýznamnějším humoristům v ČSR
- jeho otec byl židovský obchodník s koloniálním zbožím
- studoval vyšší gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, odkud ho za špatné známky a chování vyhodili
- nakonec 1912 udělal maturitu a šel studovat na Karlovu univerzitu
- jeho první povídka *Kolotoč* byla napsaná po tom, co zužitkoval praxi jako úředník ve vývozní a dovozní komisi
- před první světovou válkou narukoval a studoval vojenskou školu, ovšem dál než na četaře se nedostal. Byl poslán do Ruska, kde rakouská armáda utrpěla porážku a on padl do zajetí, ze kterého ho pustili po válce.
- v roce 1920 začal psát do humoristických časopisů *Štika venkova* a *Nebojsa*, v nich se seznámil s bratry Čapkovými
- soudničkář a fejetonista v *Lidových novinách*
- během okupace publikoval pod jménem Vlastimila Rady (malíře)
- 5. 6. 1943 byl deportován do terezínského ghetta, přihlásil se dobrovolně kvůli své družce
- 1944 byl poslán deportem do Osvětimi, kde ovšem přežil (což se zjistilo až v 90. letech)
- z Osvětimi se dostal pochodem smrti do tábora Hindenburg, kde napsal poslední divadelní hru, a následně do tábora Gleiwitz, kde neprošel selekcí a byl popraven

- inteligentní humor, často satirický
- tvůrce mnoha novotvarů a vět, např. „ten mi může být ukradenej“
- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor*

humoristické knihy:

Michelup a motocykl

Muži v ofsajdu – osudy otce a syna Emanuela Habáska, fanoušků Viktorky, a pana Načeradce, fanouška Slávie

Hostinec U Kamenného stolu – román z prostředí venkovských lázní, vyšel pod jménem ilustrátora Vlastimila Rady

pentalogie *Okresní město, Hrdinové táhnou do boje, Podzemní město, Vyprodáno* – obraz Rychnova před a během 1. sv. války, poslední díl se ztratil

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud
- meziválečná česká próza

Eduard Bass (1888–1946)

- spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret
- Klapzubova jedenáctka* – moderní pohádka pro mládež
- Cirkus Humberto* – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

Karel Čapek (1890–1938)

- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti

- znal se Masarykem (Hovory s TGM), oficiální autor; mluvčí Hradu
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921–23 jako dramaturg a režisér
- často cestoval, rád zahradničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky
publicistika – fejetony: *V zajetí slov* – o frázích, *Na břehu dnů*, *Kritika slov a úsloví*
fejetony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*
utopická díla: *R. U. R.* – utopické drama o vzpouře robotů, kteří si podmanili svět
Továrna na absolutno, *Věc Makropulos*, *Krakatit*, *Válka s mloky*
noetická trilogie: *Hordubal*, *Povětroň*, *Obyčejný život*
Čapek proti fašismu: *Bílá nemoc* – drama, konflikt mezi doktorem Galénem a diktátorem Maršálem s fašistickými rysy. Galén má lék proti smrtelné bílé nemoci, který vydá jen proti slibu míru.
Matka
pohádky: *Devatero pohádek*, *Dášeňka čili Život štěněte*
další významná díla: *Ze života hmyzu* – alegorické drama
Povídky z jedné kapsy, *Povídky z druhé kapsy*
Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

Josef Čapek (1887–1945)

- malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce s Karlem:

Krakonošova zahrada, *Ze života hmyzu*, *Adam stvořitel*

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra..., touha po životě na svobodě

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Bylo nás pět – podle partičky pěti chlapců, kteří spolu prožívali dobrodružství a výlety

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo aktuální bohužel není, protože stávající generace už po vesnicích příliš neběhá. Nastávající generace už bude zastíněna moderními pokroky, tudíž přečtením knížky si krásně zavzpomínáte na dětství našich rodičů a prarodičů.

- **pravděpodobný adresát:**

Dle mého názoru je to dílo určené pro všechny generace.

- **určení smyslu díla:**

Spisovatel se snaží lidem ukázat dětskou nevinnost a představitivost. Každý, kdo si přečte knihu, určitě zavzpomíná na staré časy z mládí.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Knihy, která vyšla až po autorově smrti.

- **tematicky podobné dílo:**

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*: příhody kluků

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Seriál se stejným názvem byl natočen roku 1994. Dle ČSFD získalo dílo 86 %, což je vysoké hodnocení.

Film je klasický obraz malého města a dětství očima dítěte.